

ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ — КЊИГА II

Ова књига обухвата преглед операција од напада на СССР до краја експанзије сила Тројног пакта, од групе аутора Војноисторијског института; издање 1962. године; страна 775, скица 47; цена 1.200 дин.

Прва књига овог значајног дела Војноисторијског института¹ захватила је ратна збивања из првог периода другог светског рата — до фашистичког напада на Совјетски Савез 22. јуна 1941. године. Друга књига, пак, захвата два даља периода: други, који се завршава совјетском противофанзивом од 6. децембра 1941, односно избијањем рата и на Пацифику, и трећи период, који траје до новембра 1942. када је Црвена армија прешла у велику противофанзиву код Стаљинграда, чиме је наступила дефинитивна прекретница на источном фронту а тиме и у другом светском рату уопште.

Распоред градива је изложен хронолошки, по ратиштима и фронтонима. Догађаји су претходно политички осветљени, са међусавезничког аспекта, а операције проанализиране са указивањем на стратегијске и оперативне грешке и пропусте сваке зарађене стране. При обради дела аутори су користили многобројна документа којима располаже Војноисторијски институт, а затим и велики број званичних и мемоарских публикација. Услед недостатка званичних издања неких зарађених страна извесне су операције, према упозорењу редакције, обрађене непотпуно и није им се могао дати обим какав су заслужиле. У случајевима када се располагало контрадикторним подацима обеју страна о неким догађајима и операцијама аутори су користили веродостојније податке, али су у напоменама испод текста означили и друге податке и њихове изворе. Уопште узето, дело се одликује великом документарношћу.

Нашем народнослободилачком рату и револуцији дато је заслужно место у оквиру светских збивања. Аутори су правилно поступили што су операцијама у Југославији дали два посебна поглавља, јер су народи Југославије својом борбом везали више непријатељских снага него што су савезници то урадили на неким ратиштима (северна Африка, Бурма и др.). Поред доприноса ангажовањем непријатељских оперативних снага на нашем ратишту, истакнут је и посебан значај наше ослободилачке борбе унутар такозване „европске тврђаве“, што је подстицало поробљене народе Европе, а нарочито суседе, на отпор окупатору.

У одељку *Општа ситуација у свету крајем 1940. и почетком 1942. године* обрађене су немачке, а затим посебно британске припреме и планови за даље вођење рата. Но, ове би припреме биле још потпуније изнете да су аутори детаљније обрадили притисак Немачке на Италију, Румунију, Ма-

1 Приказана у *Војном делу* бр. 4—5/1958. год.

ђарску, Финску и Словачку да би их увукла у рат против Совјетског Савеза (стр. 36—38 ове књиге). Међутим, детаљно су обрађени односи Велике Британије са САД, док су односи са СССР, Француском, Турском, Египтом, Шпанијом и Португалијом изнети сасвим кратко. Нарочито је значајно што је посебна пажња посвећена конференцији америчких и британских војних представника, одржаној марта 1941. године у Вашингтону, на којој су ударени први темељи заједничке стратегије ако би САД ушле у рат.

Поглавље о операцијама на источном фронту од јуна 1941. до априла 1942. године обрађено је уз пуно коришћење најновијих совјетских публикација које су до сада јако недостајале за проучавање ових операција (стр. 31—206). Но, ипак, падају у очи извесни недостаци, нарочито у погледу јачине и распореда совјетских снага, што отежава детаљније проучавање операција на овом фронту. Међутим, процени земљишта је посвећена пуна пажња и видно истакнута оправдана подела на три оперативне зоне које се поклапају са три стратегијска правца дејства (стр. 60). Смоленска битка је обрађена нешто детаљније од осталих, али нису изнете фазе дејства у граду. Приликом обраде напада на Лењинград аутори су детаљније изнели дејства немачких оклопних корпуса, па и армија, тако да се добија утисак да није примењен исти метод и степен обраде за дејства обеју страна. Ово ће читалац уочити и код осталих операција и битака из 1941. године на источном фронту, што је свакако уследило због тога што аутори нису располагали са довољно совјетских података из тог почетног периода фашистичког напада. Код операција у Украјини (стр. 106—124) изгледа да је требало потпуније обрадити прелаз Дњепра и образовање обруча код Лохвица, као и дати исцрпнију анализу и оцену. Међутим, московска битка (стр. 124—160), тихвинска операција, као и операције у Донбасу и код Ростова (стр. 166—172) обрађене су много потпуније. Нарочито је истакнуто да су совјетски партизани и уопште совјетски народи у немачкој позадини дали велики допринос операцијама Црвене армије, али ипак недостаје конретнија обрада ових дејстава (стр. 196—200).

Операције у северној Африци и на Средоземном мору (стр. 207—261) обрађене су потпуно и документовано, али им је дато више простора него што по свом значају и доприносу заслужују (на пример, борбе за Малту, дејства поморских јединица, битка у Мармарики и др.).

У погледу документованости најбоље су обрађене *самосталне ваздухопловне операције у западној Европи* (стр. 315—325), али су изнети и такви детаљи (модел противавионских топова, заштита појединих градова, јачина бункера, итд.) који не спадају у дело овакве врсте чије је тежиште морало свуда остати на прегледу ратних операција.

Трећи период рата од децембра 1941. до новембра 1942. године обрађен је у осам поглавља (стр. 329—731). Насупрот многим иностраним публикацијама, наши аутори су правилније поступили што су стварање антифашистичке коалиције разматрали на широј основи при чему су врло документовано обрадили одељке о Атлантској повељи, стварању Уједињених нација, као и односе СССР-а са Пољском и Чехословачком. При обради кијевске битке и операција у захвату Крима и Кавказа основни недостаци су у томе што је обрада претежно базирана на немачким мемоарским

публикацијама. Међутим, борбе у Стаљинграду су описане веома живо и драматично, са пуно лепих и поучних детаља о дејствима 62. совјетске армије и њеном херојском извршењу постављеног задатка: одбранити Стаљинград и створити потребно време за пристизање резерви ради преласка у противофанзиву. Овде посебно треба истаћи детаљно обрађена тактичка искуства из борби у Стаљинграду.²

Операције на Далеком истоку и Пацифику захватају догађаје од јапанског препада на Перл Харбор до битке на Гвадалканалу августа 1942. године. По композицији и методу обраде овај је одељак доста неуједначен тако да се одмах уочава да га је обрађивало више аутора. Редакторски допринос морао је бити много ефикаснији. У одељцима о јапанским и америчким оружаним снагама нису довољно исцрпно изнете и њихове ратне доктрине. Да је ово урађено били би јаснији обострани ратни планови, као и организација, формација и јачина њихових снага. Јапанци свакако не би могли постићи онако брзо успехе у почетку рата да су САД и Велика Британија извршиле потребне припреме и онемогућиле непријатељу да постигне онакво изненађење, као и да су благовремено ускладиле своје планове са Кином и СССР-ом. Јапански напад на Перл Харбор обрађен је веома прегледно, као и остале операције на Пацифику, што омогућава читаоцу да шире сагледа како је други светски рат вођен и на овом удаљеном ратишту.

Техничко уређење и опрема дела као и језик и стил су на висини. 47 скица, већином у боји, омогућава лако праћење операција. На крају је дат обиман списак иностраних дела која су послужила као изворна грађа при изради овог нашег дела. Исцрпан регистар омогућава брзо проналажење било којег важнијег податка из тако великог броја догађаја који су захваћени овом другом књигом. Изласком III и IV књиге, које су у припреми, добићемо прегледно и свеобухватно дело о другом светском рату које ће захватити критички, објективно и научно обрађене све догађаје од Версајског мира 1919. до капитулације Немачке и Јапана 1945. године.

Милисав ПЕРИШИЋ

² О овоме види детаљније у делу: Чујков, *Одбрана Стаљинграда*, стр. 365—420.